

Posudek vedoucího magisterské diplomové práce:

Petr WOHLMUTH, *Význam bastionových fortifikací ve vývojovém procesu vojenské revoluce*, FHS UK, pracoviště historické sociologie, Praha 2013, stran 182.

Předkládaná práce je výjimečně zdařilým rozbořem dílčího historického tématu ("vojenská revoluce") v kontextu širších dějepisných i historicko-sociologických úvah. Základ pro teoretické analýzy procesu vojenské revoluce pro Petra Wohlmuta představuje sociologická teorie Bruno Latoura. Latourovu teorii asociací, tj. *actor-network-theory* (v literatuře označovanou jako ANT), nabízí nabízí podle autora "způsob, jak hledět na sociální realitu a dějiny jako na něco dynamického, plného sociální změny, díky čemuž se můžeme vyhnout obecné implicitní představě o tom, že dějiny jsou nesporně ontologicky a kauzálně vývojové. Latourova teorie nám poskytuje nástroje k tomu, abychom se mohli analyticky vyjádřit k něčemu, co je považováno za dlouhodobý vývojový proces" (s. 34). Latourovu ANT pak používá Petr Wohlmut k tomu, aby desubstancionalizoval představu vojenské revoluce jako o sobě nesporně kontinuálního a kauzálně propojeného procesu. Přes tematiku disciplinace, související s vývojem vojenství a vojenských staveb (bastionových fortifikací), se autor dostává i k racionalizační teorii Maxe Webera. Práce je nesporně přínosná jak po stránce teorie historického procesu, tak po - řekněme - "obsahové" stránce dějin (bohatě rozpracovává tematiku z dějin vojenství).

V rámci tohoto posudku se vzhledem k potřebě jeho přiměřeného rozsahu nelze vyjádřit ke všem podstatným bodům předkládané práce. Proto vybírám jen dva následně uvedené. Zaměřuji se při tom spíše než na samotnou stránku vývoje fortifikací na teoretické a metodologické otázky. Dva níže uvedené odstavce pak v žádném případě nejsou míněny jako výtku, která by měla ukázat, že v předkládané práci něco chybí. Pouze se snažím upozornit na některé s Latourovou koncepcí ANT či s koncepcí vojenské revoluce analogické teze či přístupy. Nebylo by do budoucna patrně bez zajímavosti zkusit Latoura, Robertse či Parkera promyslet právě ve srovnání s těmito níže uvedenými tezemi, které by mohly představovat fólii, na níž by se koncepcie ANT či vojenské revoluce mohla možná vyjevit ještě v jiných směrech.

(1.) Bruno Latour pojímá společnost nesubstancionalně. Pozornost věnuje individuálnímu aktérství s tím že aktéry jsou jak subjekty, jak jimi ale mohou být i objekty (s.33-34). To autor předkládané práce používá jednak k tomu, jak již řečeno, aby pojal proces vojenské revoluce jako *nesubstanční*, jednak - pokud jde o aktérství objektů - k interpretaci významu (aktérství) vody v holandské fortifikační tradici (s. 136-147). Latourovy a Wohlmutovy úvahy tak lze považovat za velmi produktivní pokus, jak teoreticky interpretovat dějiny a roli subjektů i objektů v nich, aniž bychom se museli jakkoli zavázat vůči metafyzickým (původně u Hegela kořenícím) kategoriím dějinné kontinuity, kauzality a totality. Je to pokus o nalezení teoretického základu určité spojitosti "historického" a "sociálního" bez toho, aby se tyto kategorie jakkoli substancionalizovaly. Myslím, že by nebylo bez zajímavosti zkusit tuto koncepci promyslet paralelně a ve srovnání s Assmannovou koncepcí *kulturní paměti* (Jan ASSMANN, *Kulturní paměť...*, Praha 2001). Jde mi především o Assmannův koncept kultury jako "*konektivní struktury*" (zajišťující určitou sociální a dějinnou soudržnost - tj. koheze nemusí nutně patřit "dějinám", nýbrž právě této "konektivní struktuře kultury") a to zejména ve spojení s "mimetickou pamětí" (ritualizované chování) a s "pamětí věcí". Nabízí se zde otázka, nakolik mohou být "kulturní významy" takříkajíc *uloženy* do artefaktů (včetně např. sítě vodních kanálů či fortifikační architektury) tak, že mohou překonat určitou propast či trhlinu v socio-psychické paměti. "Paměť věcí" vede další aktéry k právě určité *interpretaci* a právě určitému *aktérství*.

(2.) Jinou otázkou je sama "vojenská revoluce". Jednak (2a) jde o dobu, kdy byla její teorie zformulována. Jednak (2b) o to, nakolik je vojenská revoluce vsledkem faktorem dalších proměn. Doba [ad (2a)], kdy s pojmem "vojenská revoluce" coby organizačních a technologických změn ve válečnictví přišel Roberts (s. 111), tj. 60. léta 20. století, byla obdobím, kdy se to i v západoevropském a severoamerickém dějepisectví revolucemi jen hemžilo. Připomeňme jen Kuhnovu či Koyrého *vědeckou revoluci*, zájem oxfordských marxistů o *anglickou revoluci* 17. století a pod. Při tom se všechny tyto teze vlastně vztahovaly k témuž zlomovému období, jímž je pro jejich autory doba mezi počátkem evropské reformace a plným ustanovením se nových sociálních, politických i intelektuálních poměrů někdy během 60. let 17. století. Z hlediska dějin dějepisectví a dějin myšlení 20. století je zajímavá otázka, co vyvolalo tuto pozornost vůči podstatným (paradigmatickým, strukturálním) proměnám minulosti. Z hlediska samotných dějin 16.-17. století [ad (2b)] je pak zajímavou otázkou, zda lze tyto změny navzájem kauzálně propojovat tak, že bychom řekli, že jedna byla faktorem druhé a tak dále (viz: "...aktérem ústavní i sociální změny...", s. 14); nebo je lze prostě jen konstatovat jako synchronní. Rozhodně netvrdím, že na tuto otázku lze odpovědět, natož odpovědět s nesporností závěrů. Jen ji nabízím k úvaze. Šlo by při tom vyjít např. z první kapitoly Richard VAN DÜLMEN, *Gesellschaft der frühen Neuzeit: Kulturelles Handeln und sozialer Prozess*, Böhlau Verlag Wien - Köln - Weimar 1993, nebo z příspěvku Petera BURKEho ve sborníku: Rebekka HABERMAS - Niels MINKMAR (vyd.), *Das Schwein des Häuptlings. Sechs Aufsätze zur Historische Anthropologie*, Klaus Wagenbach Verlag Berlin 1992. Burke zde uvažuje o dvou zlomových obdobích 1520-1530 a

* Posudek práce Petra Wohlmutha *

1650-1660. Jeho charakteristika těchto přelomů by nebyla bez zajímavosti jak pro teorii racionalizace,, tak pro úvahy o disciplinaci ve spojení mj. i s "vojenskou revolucí".

Oba výše uvedené body jsou však, jak řečeno, míněny jen jako podněty pro další autorovy úvahy. Naprosto nic nemění na mém stanovisku k předkládané práci. Tu považuji za mimořádně zdařilou. *Doporučuji* ji proto k *obhájení* a navrhuji hodnotit jako *výbornou*. Lze jen doufat, že bude záhy i publikována.

Jan Horský

V Praze 11. července 2013